

Для подальшого нагляду в сучасних умовах використовують контролінг як систему "управління управлінням" підприємства. Він являє собою базову концепцію, пов'язану з ефективним управлінням грошовим обігом підприємств, формуванням їхніх фондів грошових коштів у певних пропорціях, що забезпечують процеси відтворення, а також із контролем над використанням фінансових ресурсів за цільовим призначенням. Контролінг передбачає прозорість фінансової діяльності. У зв'язку із цим важливою є вимога відсутності правового, операційного й бухгалтерського об'єднання природних монополій з іншими підприємствами. У розвинених країнах законодавці не зупиняються на організаційному поділі й передбачають також корпоративно-правовий поділ з метою запобігти перехресному субсидуванню материнською компанією своїх дочірніх товариств. Економічний сенс цієї вимоги полягає в припиненні можливості включення витрат інших виробництв у витрати підприємств ЖКГ, а також можливості пільгового обслуговування підприємств того самого власника за рахунок підвищення тарифу для інших споживачів.

Висновок

Складні проблеми управління комунальним господарством можна вирішити з використанням методології, яку розроблено для управління великими організаціями, що мають філії та інші господарські підрозділи, зокрема методів самоорганізації, державно-приватного партнерства і контролінгу. При цьому орган

місцевого самоврядування, який вступає в рівноправні партнерські відносини з приватним партнером, одночасно виконує і владні повноваження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Егоров А. Н. Зарубежный опыт управления коммунальной собственностью городов / А. Н. Егоров // Город, регион, государство: проблемы распределения полномочий : сб. науч. тр. ИЭПИ НАН Украины. - Донецк : ООО "Юго-Восток, Лтд", 2003. - С. 99-106.
2. Найден С. Н. Зарубежный опыт развития рыночных отношений в сфере жилищно-коммунальных услуг / С. Н. Найден // Экономика и управление - 2006. - № 3 (24). - С. 66-73.
3. Зеккер Ф. Ю. Руководящие идеи и источники энергетического хозяйственного права / Ф. Ю. Зеккер // Энергетика и право. - М. : Юрист, 2008. - С. 233-244.
4. Норемян М. Водоснабжение: государство и (или) рынок / М. Норемян // Энергия: экономика, техника, экология. - 2007. - № 7. - С. 30-39.
5. Акмаева Р. Менеджмент организации на основе принятия новой управленческой парадигмы / Р. Акмаева // Проблемы теории и практики управления. - 2006. - № 11. - С. 98-107.
6. Кушлин В. Государственное регулирование экономики: назревшие решения / В. Кушлин // Экономист. - 2007. - № 11. - С. 3-12.
7. Белицкая А. Правовое положение субъектов государственно-частного партнерства / А. Белицкая // Право и экономика. - 2010. - № 7. - С. 66-70.

© В. Кавиршина

УДК : 658.511 : 637.14 (477.64)

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА ЯК ОДНІЄЇ З ПЕРЕДУМОВ СТВОРЕННЯ МОЛОЧНО-ПРОДУКТОВОГО КЛАСТЕРА (НА ПРИКЛАДІ ВІЛЬНЯНСЬКОГО РАЙОНУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ)

НАТАЛІЯ КОВАЛЕНКО,

викладач кафедри теорії та практики менеджменту Запорізького національного університету

У статті проаналізовано параметри факторів виробництва у Вільнянському районі Запорізької області як однієї з передумов створення молочно-продуктового кластера. Сформульовано завдання для місцевих органів влади, реалізація яких уможливить упровадження кластерної моделі об'єднання підприємств і організацій та поліпшить ділову активність підприємницьких структур району та області.

Ключові слова: кластер, молочно-продуктовий комплекс, харчова промисловість, фактори виробництва.

Постановка проблеми. На початку XXI століття інноваційна політика розвитку, що ґрунтується на кластерному підході, набуває широкого визнання як основний шлях розвитку конкурентоспроможності, стимулювання інновацій, залучення інвестицій, створення нових технологій. Тому використання кластерного підходу відіграє важливу роль у пізнанні закономірно-

стей та розв'язанні проблем соціально-економічного, інноваційного розвитку окремих галузей національної економіки та економіки країни в цілому.

Кластерна модель є одним із механізмів інтеграції промислових підприємств, що непрямо впливає на промисловий розвиток підприємств через створення умов для розвитку бізнесу. Цей підхід ґрунтується на

врахуванні позитивних синергетичних ефектів, тобто близькості споживача й виробника, мережевих ефектах, а також дифузії знань й умінь за рахунок міграції персоналу й виокремлення бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальноновизнаним родоначальником кластерного підходу до управління конкурентоспроможністю є Майкл Портер [1], який розробив модель "Національного ромба".

Сучасний світовий досвід репрезентує кластерний підхід як механізм ефективного розвитку підприємств, який знайшов своє відображення в працях зарубіжних авторів А. Маршалла, М. Вебера, Т. Андерссона, Т. Бреннера, Ф. Рейнса, С. Суїні; у тому числі в Росії - А. Міграняна, Т. Цихан, Н. Волкової, Я. Дранева, В. Третьяка, Д. Ялова та інших; значний внесок в адаптацію кластерного підходу до українських умов зробили українські вчені С. І. Соколенко, В. М. Геєць, М. П. Войнаренко, А. В. Череп, А. В. Цимбалюк, П. П. Борщевський, Л. В. Дейнеко, В. Г. Федоренко, Б. Й. Пасхавер, Н. М. Внукова, Г. А. Семенов та інші.

У роботах цих авторів висвітлюються проблеми організації та управління кластерами; конкурентних переваг та управління конкурентоспроможністю; впровадження інновацій та залучення інвестицій підприємствами, що входять в кластер; визначення ефективності діяльності кластерів та їх вплив на зростання внутрішнього валового продукту й економічний розвиток країни в цілому.

Слід зазначити, що в усіх працях досвід створення кластерних схем описується на прикладі країн, які давно функціонують в умовах ринкової економіки.

А комплекс проблем, пов'язаних із розробкою і реалізацією кластерного підходу стосовно інтеграційних перетворень українських підприємств, є новим і недостатньо вивченим напрямком науки.

До того ж дослідження вітчизняних учених у своїй більшості ґрунтуються на зарубіжному досвіді практичної інтеграції, що потребує певного уточнення існуючих та розробки нових категорій, способів і механізмів, придатних для української дійсності.

Метою статті є визначення параметрів факторів виробництва як однієї з передумов створення молочно-продуктового кластера на прикладі Вільнянського району Запорізької області.

Виклад основного матеріалу. Якщо застосувати концепцію "Національного ромба" Майкла Портера "Умови або параметри факторів виробництва" до створення кластерного об'єднання підприємств у молочно-продуктовому комплексі Вільнянського району Запорізької області, слід розглянути передусім матеріальні та нематеріальні умови, необхідні для формування конкурентних переваг у виробничому процесі молочно-продуктового кластера, а саме: трудові ресурси, сільськогосподарські угіддя, природні ресурси, телекомунікації, транспортні шляхи, охорону здоров'я та інші.

Проаналізуємо параметри основних факторів виробництва у Вільнянському районі Запорізької області.

Вільнянський район розташований у північній частині Запорізької області й межує з Новомиколаївським, Орхівським та Запорізьким районами Запорізької області, а також із Синельниківським районом Дніпропетровської області. По західній його межі протікає річка Дніпро. Площа району становить 1,28 тис. км², що складає 4,7 % від загальної площі області. Мешканців - 49 тис. осіб, у тому числі 15,6 тис. - у м. Вільнянськ. Район має 107 населених пунктів. Його територія поділена на 19 сільських, 1 селищну у міську ради [2].

По території Вільнянського району проходить залізнична лінія Придніпровської залізниці "Харків-Сімфер-

рополь". На відстані 20 км від найближчих земель району проходить траса державного значення "Сімферополь-Москва". Територію району безпосередньо перетинають 2 автомобільні шляхи державного значення: Запоріжжя-Донецьк (Н-15) та Харків-Сімферополь-Алушта-Ялта (М-18).

Забезпеченість основним (стаціонарним) телефонним зв'язком району станом на 01.01.2010 складає 10,0 тис. од., забезпеченість населення на 100 родин у середньому складає 72,5 одиниць (у 2006 році цей показник складав 45,1 од.). Є достатнє покриття території мобільним зв'язком. Кількість користувачів мережі Інтернет - 1486. Засобами масової інформації є місцеве радіомовлення та районна газета "Дніпровський вогні", а з 2010 р. і газета "Вільнянський вісник", телебачення відсутнє.

Водопостачання у м. Вільнянськ здійснює насосна станція III підйому експлуатаційного цеху водопостачання № 4 КП "Водоканал", яка розташована в м. Вільнянську, на ній є 5 насосних агрегатів різних типів та модифікацій. Середньодобова потужність насосної станції складає 11215 м³. У м. Вільнянськ функціонує централізована роздільна система каналізації, до якої надходять одночасно побутові стоки від населення та частково промислові стоки від громадських установ та організацій, комунальних і промислових підприємств. Будівництво міської системи каналізації велось у 1960 році, тому на цей час система водовідведення застаріла, зношена, потребує вдосконалення та реконструкції.

У промисловості загалом працює 4000 осіб. Середньооблікова кількість штатних працівників, зайнятих у сільському господарстві, щорічно зменшується: у 2007 році вона становила 1769 осіб, у 2008 році - 1469 осіб (що складає 83,0 % до 2007 року), у 2009 році - 1389 осіб (що складає 94,6 % до 2008 року). За останні три роки зменшення кількості працівників у сільському господарстві склало 21,5 % (380 осіб).

Середньомісячна заробітна плата працівників сільського господарства поступово збільшується та перевищує середньообласний рівень: у 2007 році вона становила 768,45 грн, у 2008 році - 1107,52 грн (що складає 144,1 % до 2007 року та 101,6 % до середньообласного рівня заробітної плати в сільському господарстві), у 2009 році - 1257,0 грн (що складає 113,5 % до 2008 року та 105,5 % до середньообласного рівня заробітної плати в сільському господарстві).

Станом на 1.01.2010 року загальна площа сільськогосподарських земель, що входять до адміністративно-територіальних одиниць Вільнянського району, складає 108,2 тис. га. Усього сільськогосподарських угідь в районі - 103,2 тис. га, із них: рілля - 92,5 тис. га, багаторічних насаджень 2,5 тис. га, сіножатей 2,9 тис. га, пасовищ - 5,3 тис. га. Площа рілля в обробітку на 2010 рік складає 72,2 тис. га.

У процесі реформування аграрного сектора утворилася багатоукладна система господарювання. Основу сільського господарства району складає вирощування зернових і технічних культур. Провідними галузями сільського господарства району є рослинництво (70 %) і тваринництво (30 %).

У виробництві зерна лідером є ТОВ "Зоря", птиці та яєць - СВК "Вільнянськ". У районі працює 3 державних сільськогосподарських підприємства, 32 приватних, 5 акціонерних, 19 товариств з обмеженою відповідальністю, 5 кооперативів та 174 селянських (фермерських) господарства. Серед них: ТОВ "Уральське", ПП Агрофірма "Прогрес", ТОВ "Нива", сільськогосподарський виробничий кооператив "Агро-

фірма "Матвіївка", ВАТ "Агрос", сільськогосподарський обслуговуючий кооператив "Деметра", ТОВ Агрофірма "Жовтневий", ПП Агрофірма "Авангард", ВАТ "Дружба", сільськогосподарський виробничий кооператив "Таврія", ТОВ Агрофірма ім. Калініна, ПП Агрофірма "Перше Травня", ТОВ Агрофірма "Славутич", ТОВ "Агроресурс", ПП Агрофірма "Колос", сільськогосподарський виробничий кооператив "Світанок", ПП Агрофірма "Лан" та інші [3].

Основними галузями промисловості Вільнянського району є машинобудування, харчова, мукомельно-круп'яна, комбікормова, хімічна, добувна та переробна промисловість.

Провідними підприємствами Вільнянського району,

що працюють у харчовій промисловості є ВАТ "Вільнянський маслозавод" (виробництво молока та молочної продукції), ТОВ "Агропріінвест 08" (виробництво комбікормів, висівки гранульованих, сої повножирової (екструзія сої)), ВАТ "Вільнянський комбінат хлібопродуктів", українсько-німецьке СП "Алкор" (виробництво безалкогольних напоїв).

Проаналізуємо обсяги виробництва основних видів продукції харчової промисловості підприємствами Вільнянського району в 2003-2008 роках за видами продукції та по відношенню до обсягів виробництва цих видів продукції в Запорізькій області в цілому (таблиця 1).

Таблиця 1. - Обсяги виробництва основних видів продукції харчової промисловості підприємствами Вільнянського району в 2003 - 2008 рр., т

Показники	Область, район	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Виробництво яловичини й телятини свіжої (парної) чи охолодженої	Запорізька обл.	5232	2915	2728	2406	2480	1962
	Вільнянський р-н	101	47	38	34	30	30
	%	1,93	1,61	1,39	1,41	1,21	1,53
Виробництво свинини свіжої (парної) чи охолодженої	Запорізька обл.	6925	5488	8021	12063	14950	12325
	Вільнянський р-н	42	20	24	16	28	23
	%	0,61	0,36	0,3	0,13	0,19	0,19
Виробництво олії нерафінованої	Запорізька обл.	235230	271995	253785	314164	308006	297268
	Вільнянський р-н	406	637	2279	5651	509	6681
	%	0,17	0,23	0,9	1,8	0,17	2,25
Виробництво хлібобулочних виробів	Запорізька обл.	92349	86295	81693	75876	74546	77091
	Вільнянський р-н	-	58	...
	%	-	-	-	-	0,08	-
Виробництво макаронних виробів без начинки, не підданих тепловому обробленню чи не приготовлених будь-яким іншим способом	Запорізька обл.	3237	1802	1671	1012	792	824
	Вільнянський р-н	35	7	1	4
	%	1,08	0,39	0,06	0,4	-	-
Виробництво борошна	Запорізька обл.	97802	91549	133837	126039	111433	88815
	Вільнянський р-н	515	312	613	1030	695	6895
	%	0,53	0,34	0,46	0,82	0,62	7,76
Виробництво крупи	Запорізька обл.	3084	2528	4920	4351	3116	2618
	Вільнянський р-н	315	313	143	385	460	358
	%	10,2	12,4	2,91	8,85	14,8	13,7

¹ Інформація конфіденційна відповідно до Закону України "Про державну статистику".
Джерело: розроблено автором з урахуванням [4, с. 131-137]

Розрахунки, проведені в таблиці 1, показують, що найбільшу питому вагу у Вільнянському районі по відношенню до показників виробництва по Запорізькій області має виробництво крупи (у межах 10-15 %). Спостерігаємо різке зростання виробництва борошна в 2008 році (7,76 %), тоді як у 2003-2007 роках цей показник не досягав навіть 1 %. Частка виробництва свинини, олії нерафінованої, хлібобулочних та макаронних виробів також складає менше 1 % (лише в 2008 році частка виробництва олії нерафінованої склала 2,25 %). З 2003 року до 2007 року спостерігаємо зниження виробництва яловичини й телятини свіжої (парної) чи охолодженої з 1,93 % у 2003 році до 1,21 % у 2007 році, а в 2008 році - незначне зростання до 1,53 % від загального обсягу виробництва яловичини й телятини по Запорізькій області.

Отже, аналізуючи одну зі сторін "Національного ромба" М. Портера "Умови або параметри факторів виробництва", можна стверджувати, що на території Вільнянського району є необхідні для формування конкурентних переваг у виробничому процесі молоч-

но-продуктового кластера матеріальні та нематеріальні умови, а саме: трудові ресурси, сільськогосподарські угіддя, природні ресурси, телекомунікації, транспортні шляхи, охорона здоров'я та ін.

У той же час частка виробництва основних видів продукції харчової промисловості підприємствами Вільнянського району свідчить про те, що його ресурсний потенціал не використовується повною мірою.

Провівши дослідження факторів виробництва у Вільнянському районі Запорізької області, ми вважаємо, що головною передумовою, якою слід керуватись при створенні кластера, є наявність у регіоні незадоволеного попиту на молоко та молочну продукцію, а також існування молокопереробного підприємства ВАТ "Вільнянський маслозавод", що здатне виробляти конкурентоспроможну молочну продукцію. Основною перешкодою створення у Вільнянському районі молочно-продуктового кластера є відсутність сировинної бази (великих фермерських господарств та тваринницьких комплексів), здатних забезпечити молокопереробні підприємства сировиною.

Висновки

Кластерна модель розвитку молочно-продуктового комплексу Вільнянського району Запорізької області - це значний крок на шляху розбудови економіки Запорізького регіону. Але в умовах жорсткої конкуренції необхідно діяти більш активно в цьому напрямі, залучати всіх зацікавлених та потенційних учасників до процесу створення та розвитку молочно-продуктового кластера у Вільнянському районі Запорізької області.

Із цією метою місцевим органам державної влади разом із торговельно-промисловою палатою та представниками наукових установ регіону необхідно виконати такі завдання:

1) провести моніторинг соціально-економічних потреб Запорізького регіону для визначення пріоритетних цілей та завдань регіональної політики;

2) розробити регіональні програми соціально-економічного розвитку на основі реалізації кластерних технологій інноваційної активності підприємств;

3) створити під егідою облдержадміністрації центр інноваційних технологій, який виконуватиме функції координатора інноваційних проектів та сприятиме обміну інноваційними розробками;

4) вести конструктивний діалог місцевих органів влади, представників наукових закладів та сфери підприємництва щодо розробки заходів із підвищення конкурентоспроможності Запорізького регіону та пошуку нових інструментів стимулювання внутрішнього інвестора до вкладання ресурсів в економіку регіону;

5) провести дослідження для визначення пріоритетних напрямків формування в регіоні кластерів та створення передумов для їх розвитку;

6) систематично проводити круглі столи для представників бізнесу;

7) широко пропагувати досвід створення та ефективного функціонування існуючих кластерів через пресу, телебачення, Інтернет;

8) залучати наукові кола до розробки методики формування кластерних об'єднань та визначення ефекту від такої взаємодії.

Упровадження кластерної моделі об'єднання підприємств й організацій допоможе зростанню ділової активності підприємницьких структур. Тільки за рахунок координації дій в об'єднанні зусиль державних установ, освітніх і наукових закладів, малого й середнього бізнесу можна досягти успіху, підвищити конкурентоспроможність економіки й життєвий рівень населення регіону та України в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер ; [пер. с англ. и с предисловием В. Д. Щетинина]. - М. : Международные отношения, 1993. - 896 с.

2. Вільнянський район // Вільнянська енциклопедія "Вікіпедія" [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Вільнянський_район.

3. Вільнянський район // Агентство стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://sd.net.ua/2009/12/20/vilnyanskiy_rayon.html.

4. Промисловість Запорізької області в 2009 році : статистичний збірник / Головне управління статистики у Запорізькій області. - Запоріжжя, 2009. - 173 с.

© Н. Коваленко

УДК 35 072.2

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІСТ, ЩО СКОРОЧУЮТЬСЯ, У ЦЕНТРАЛЬНІЙ І СХІДНІЙ ЄВРОПІ

ЛАРИСА КУЗЬМЕНКО,

доктор економічних наук, професор, заступник завідувача відділу проблем управління виробництвом Інституту економіки промисловості НАН України, м. Донецьк

ВІКТОРІЯ ГУБІНА,

молодший науковий співробітник відділу проблем управління виробництвом Інституту економіки промисловості НАН України, м. Донецьк

У статті розглянуто проблеми скорочення європейських міст, виявлено загальні закономірності та відмінності в причинах такого скорочення і його наслідки для міста. Показано, що скорочення населення зазвичай супроводжується кризою й банкрутством підприємств різних галузей промисловості. Натомість аналогічна ситуація в цих містах суттєво покращується, що обумовлено спадом виробництва. Автор доходить висновку, що основними причинами скорочення європейських міст є деіндустріалізація, субурбанізація та демографічні зміни.

Ключові слова: міста, що скорочуються, скорочення чисельності населення, деіндустріалізація, соціальна й технічна інфраструктура, муніципальні бюджети.

Постановка проблеми та стан її вивчення. У другій половині ХХ століття в багатьох містах Центральної та Східної Європи відбувається скорочення

чисельності населення. В Україні за останні 20 років близько двох десятків міст із населенням понад 200 тис. жителів також зіткнулися із цією проблемою. У

СХІД * СПЕЦВИПУСК * № 1 (108) СІЧЕНЬ 2011 р.